

BESLUT

Datum
2026-01-30

Dnr
10104-2024

Sid
1 (7)

Justitieombudsmannen
Thomas Norling

Farsta stadsdelsnämnd i Stockholms kommun får allvarlig kritik för att ett barn var tillfälligt placerat hos en närstående under mycket lång tid innan nämnden fattade beslut om stadigvarande placering

Beslutet i korthet: BB hade varit tillfälligt placerad hos sin storasyster AA under flera perioder sedan 2015. Den senaste placeringen pågick från den 25 mars 2022 till den 18 juli 2024, dvs. ca två år och fyra månader. JO anser att det ganska snart måste ha stått klart för nämnden att BB inte skulle komma att bo hos AA endast för en kortare tid. När det visade sig att placeringen inte endast skulle komma att bli tillfällig borde nämnden därför ha genomfört en fullständig familjehemsutredning för att klargöra förutsättningarna för att stadigvarande placera BB hos AA. Familjehemsutredningen inleddes först i januari 2024 och avslutades inte förrän i juli samma år. JO är av uppfattningen att utredningen borde ha genomförts tidigare men också handlagts mer skyndsamt än vad som skedde.

I beslutet gör JO också uttalanden om frågan om kostnadsansvar när en nämnd placerar ett barn utanför det egna hemmet.

JO konstaterar att nämnden har brustit i sin handläggning genom att under mycket lång tid inte fatta beslut om stadigvarande placering av BB hos AA och även genom att dröja med att genomföra en familjehemsutredning. För dessa brister uttalar JO allvarlig kritik mot nämnden.

Anmälan

I en anmälan till JO klagade AA på socialtjänsten inom Farsta stadsdelsförvaltning i Stockholms kommun och uppgav i huvudsak följande. Hennes lillebror BB har varit nätverksplacerad hos henne under flera perioder sedan 2015. Den senaste närverksplaceringen pågick från den 25 mars 2022 till den 18 juli 2024, dvs. ca två år och fyra månader. Redan under 2023 förmedlade hon till socialtjänsten att hon ansåg att placeringen skulle bli stadigvarande. Trots det blev BB inte familjehemsplacerad hos henne förrän i juli 2024. Under tiden som BB har varit nätverksplacerad hos henne har hon inte fått något arvode utan bara omkostnadsersättning.

Utredning

JO begärde att Farsta stadsdelsnämnd i Stockholms kommun skulle yttra sig över anmälan och besvara vissa angivna frågor.

I sitt yttrande redogjorde nämnden för ärendets handläggning och för de bedömningar som nämnden hade gjort.

AA kommenterade yttrandet.

Rättsliga utgångspunkter

Den 1 juli 2025 trädde en ny socialtjänstlag (2025:400) i kraft och ersatte den tidigare gällande socialtjänstlagen (2001:453), SoL. Bedömningen i det här fallet ska dock göras med tillämpning av de regler som gällde vid tidpunkten för nämndens handläggning, och därför redovisas i det följande bestämmelserna i 2001 års socialtjänstlag.

Socialnämnden ska verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden. Nämnden ska i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdomar som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet. (Se 5 kap. 1 § SoL.)

Socialnämnden ska utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan, eller på något annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden (se 11 kap. 1 § SoL).

Nämnden har ett långtgående utredningsansvar när det gäller barn som kan vara i behov av skydd och stöd, och sådana utredningar bör ha högsta prioritet inom socialtjänsten. Syftet med utredningen är att nämnden ska klarlägga barnets situation och behov samt föreslå insatser för att tillgodose behoven. När det gäller barnets boende ska socialnämnden utreda vilken boendeform som passar bäst för att tillgodose barnets behov. (Se JO 2021/22 s. 523, dnr 2965-2019, med vidare hänvisningar.)

Socialnämnden ska se till att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i t.ex. ett familjehem. Socialnämnden ansvarar för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård. (Se 6 kap. 1 § SoL.) En sådan placering kräver samtycke från barnets vårdnadshavare. Om barnet är över 15 år krävs även att barnet samtycker till placeringen (se 11 kap. 10 § andra stycket SoL).

När socialnämnden ska placera ett barn ska den i första hand överväga om barnet kan tas emot av någon nära anhörig eller annan närstående. Vad som är bäst för barnet ska dock alltid beaktas. (Se 6 kap. 5 § SoL.)

Ett barn får inte utan socialnämndens medgivande eller beslut om vård tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om barnet. Socialnämnden får inte lämna

medgivande eller fatta beslut om vård utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda. (Se 6 kap. 6 § första och andra stycket SoL.)

Ordet medgivande avser fall av s.k. privatplaceringar, medan beslut om vård gäller för de situationer då placering ska ske efter socialnämndens beslut om vård. Vid en privatplacering är det alltså inte nämnden som beslutar om placeringen, men för att barnet ska få bo i det hem som vårdnadshavaren vill krävs att nämnden lämnar medgivande till placeringen. Den medverkan som behövs från nämndens sida är då endast att den ska försäkra sig om att förhållandena i det hem där placeringen är tänkt att ske är tillfredställande. (Se JO:s beslut den 11 oktober 2023, dnr 3611-2022.)

I vissa fall kan en socialnämnd akut behöva placera ett barn utanför det egna hemmet för en kortare period. Barnet kan då placeras tillfälligt i en familj. Ett enskilt hem som vid upprepade tillfällen tar emot barn för tillfällig vård och fostran kallas jourhem (6 kap. 6 § tredje stycket SoL). Jourhem ska vara utredda och godkända hem som står redo att ta emot barn i avvaktan på att barnet ska kunna flytta tillbaka till vårdnadshavaren eller i väntan på en mer varaktig lösning (se prop. 2006/07:129 s. 60 f.).

Socialnämnden kan även akut placera ett barn för en kortare tid hos en anhörig eller annan närstående. En sådan placering benämns ibland nätverks- eller anhörigplacering, och barnet placeras i sådana fall med stöd av 4 kap. 1 § SoL. Enskilda hem i barnets nätverk som tar emot ett och samma barn för en eller flera kortare perioder omfattas inte av bestämmelserna om jourhem. Socialnämnden ansvarar även för att ett tillfälligt hem är lämpligt för det enskilda barnet (se prop. 2006/07:129 s. 61).

Som angetts ovan ansvarar socialnämnden för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård. I förpliktelsen ingår även ett kostnadsansvar för nämnden (se t.ex. RÅ 1998 ref. 80 I och II, HFD 2013 ref. 17 och JO 2019/20 s. 486, dnr 4947-2017). Nämnden har alltså även vid kortare placeringar som inte kan anses stadigvarande ett ansvar för att lösa frågor om ersättning genom att träffa avtal med dem som nämnden placerat barnet hos. Detta ansvar gäller även när ett barn placeras av nämnden hos en nära anhörig.

Bedömning

Inledning

Det har framkommit att BB har varit placerad hos sin storasyster AA under flertalet perioder sedan 2015. Enligt de regler som gäller för JO:s verksamhet är utgångspunkten att JO inte bör utreda förhållanden som ligger mer än två år tillbaka i tiden, om det inte finns särskilda skäl.

Jag har valt att rikta in min granskning på nämndens placering av BB hos AA under tiden mars 2022–juli 2024, och nämndens hantering av ersättning till AA

under samma period. Detta är delvis förhållanden som ligger mer än två år tillbaka i tiden men jag anser alltså att det finns särskilda skäl att frånga den s.k. tvåårsregeln i aktuellt avseende.

Nämndens placering av BB hos AA under tiden mars 2022–juli 2024

Den 25 mars 2022 fattade nämnden beslut om att placera BB hos AA med stöd av 4 kap. 1 § SoL. Det var alltså fråga om en s.k. nätverksplacering som skedde med samtycke från BB:s vårdnadshavare. Nämnden har i sitt yttrande uppgett att placeringen inte föregicks av någon utredning enligt 11 kap. 1 § SoL eftersom den utifrån tidigare utredningar och placeringsperioder samt pågående familjebehandling hade god kännedom om BB:s livssituation och behov. Nämnden har också förklarat att det var tänkt att placeringen skulle vara tillfällig och att den syftade till att undersöka vilket stöd som behövdes för att BB skulle kunna få en stabil boendesituation hos sin vårdnadshavare.

Nämnden har redogjort för att en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL inleddes den 10 maj 2022 eftersom det var oklart var BB skulle bo för att hans behov av skydd och stöd skulle bli tillgodosedda. Under utredningens gång fattades den 21 juni 2022 beslut om att BB skulle placeras i jourhem men placeringen fullföljdes inte då den inte ansågs vara till BB:s bästa. Dagen därpå avslutades jourhemsplaceringen och den 21 juli 2022 fattades beslut om förlängning av placeringen hos AA till och med den 20 januari 2023. Jag noterar att nämndens uppgifter innebär att BB var placerad hos AA under en månad utan att det fanns något formellt beslut om detta. Det är en brist i handläggningen. Jag uppehåller mig inte vid den saken på annat sätt än att påpeka att det naturligtvis ska finnas ett formellt beslut under all den tid som ett barn är placerat utanför det egna hemmet genom en socialnämnds försorg.

Nämnden beslutade därefter att förlänga BB:s placering hos AA vid tre tillfällen. Samtliga beslut var tidsbegränsade till ca sex månader och fattades i samband med att nämnden övervägde vården enligt 6 kap. 8 § SoL. I slutet av januari 2024 inleddes en familjehemsutredning beträffande AA och först den 18 juli 2024 fattade nämnden beslut om att familjehemsplacera BB hos AA.

JO har frågat nämnden om vilka överväganden som gjordes avseende form och varaktighet för BB:s placering hos AA. Som svar på denna fråga har nämnden redogjort för vad som framkom vid övervägandena av vården. I det sammanhanget har nämnden i stor utsträckning bara redovisat omständigheter som förklarar varför vården av BB fortfarande var behövlig och varför han inte kunde bo hos sin vårdnadshavare. Nämnden har däremot inte redogjort för om några faktiska överväganden gjordes i fråga om hur och under vilken tid som BB skulle vara placerad hos AA, annat än att den placering som inleddes i mars 2022 var tänkt att vara tillfällig.

En placering av ett barn hos en nära anhörig för en kortare period förutsätter att placeringen är just tillfällig och att den alltså pågår under en begränsad tid, t.ex. i avvaktan på att barnet eller den unge kan flytta tillbaka till sina föräldrar eller i

väntan på en mer varaktig lösning. Det är viktigt inte minst för att barnets tillvaro ska vara förutsebar och för att barnet ska veta vad som ska hända. Även om det inte finns någon lagstadgad tidsgräns för när en placering övergår till att anses vara stadigvarande är tidsperspektivet av avgörande betydelse för hur nämnden ska agera, se JO 2021/22 s. 510, dnr 2232-2019.

I det beslutet, som också avsåg Farsta stadsdelsnämnd, riktade JO kritik mot nämnden bl.a. för att ett barn hade varit tillfälligt placerad under en period om mer än sju månader. I ett annat beslut har JO kritiserat en tillfällig placering som varade i nio månader (se JO 2019/20 s. 486, dnr 4947-2017).

Som framgått ovan var planeringen inte annan än att BB skulle vara placerad hos AA tillfälligt. Därefter kom nämnden dock att vid totalt fyra tillfällen efter varandra fatta beslut om placering av BB hos AA. Först efter nästan två år och fyra månader fattade nämnden beslut om att godkänna AA som familjehem åt BB. Av e-post som AA har gett in framgår att hon i oktober 2023 framförde att hennes uppfattning fortfarande var att det bästa för BB var om han placerades stadigvarande hos henne som familjehem. En biträdande enhetschef svarade att det saknades behövliga förutsättningar för ett sådant beslut. Av e-postkonversationen framgår vissa förhållanden som låg till grund för den inställningen, men nämnden har inte förklarat varför en stadigvarande placering hos AA avfärdades. Mot bakgrund av att frågan inte hade utretts i närtid och att BB vid den aktuella tidpunkten redan hade varit placerade hos AA i omkring ett och halvt år framstår enligt min mening nämndens inställning i det avseendet som märklig.

Jag är av uppfattningen att det ganska snart måste ha stått klart för nämnden att BB inte skulle komma att vistas hos AA endast för en kortare tid. Nämnden borde därför, när det visade sig att placeringen inte endast skulle komma att bli tillfällig, skyndsamt ha genomfört en fullständig familjehemsutredning för att klarlägga förutsättningarna för att stadigvarande placera BB där. Jag ser mycket allvarligt på det faktum att BB, genom nämndens ovan beskrivna agerande, kom att vara ”tillfälligt” placerad hos AA i nästan två år och fyra månader.

Skyldigheten för nämnden att utreda ett familjehems lämplighet har kommit till för att skydda barnet. Bestämmelsen är grundläggande när det gäller familjehemsvården. Jag kan inte acceptera att nämnden inledde en familjehemsutredning först i slutet av januari 2024. Den utredningen avslutades för övrigt inte förrän i juli samma år. En utredning borde alltså ha genomförts tidigare men också handlagts mer skyndsamt än vad som skedde. Nämnden har brustit i sin handläggning även i detta avseende.

Nämndens hantering av ersättning till AA

BB var alltså under perioden mars 2022–juli 2024 ”tillfälligt” placerad hos AA. Som jag ovan har konstaterat är detta en alltför lång tid för att den ska kunna anses ha varit av tillfällig natur.

Nämnden har uppgett att den hanterade kostnadsansvaret enligt gällande regelverk för placerade barn, att AA beviljades arvode från och med den 1 juni 2024 och att löpande omkostnadsersättning även hade utgått sedan tidigare.

JO brukar inte uttala sig om bedömningar som en myndighet har gjort och jag avser inte att frångå den principen nu. Det som har kommit fram i ärendet ger mig dock anledning att göra vissa generella uttalanden om nämndens skyldigheter när det gäller ersättning vid placeringar.

När nämnden placerar ett barn i ett annat hem än det egna ansvarar den gentemot hemmet för uppkomna kostnader. Som jag ovan har redovisat gäller detta ansvar även vid kortare placeringar som inte kan anses stadigvarande och när ett barn placeras hos en nära anhörig. Några bestämmelser som reglerar ersättningsskyldigheten finns inte. Ersättningen brukar delas upp i två delar, en omkostnadsdel och en arvodesdel. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) utfärdar cirkulär med rekommendationer och vägledning om ersättningsbelopp och därmed sammanhängande frågor.

Av SKR:s cirkulär¹ framgår att rekommendationerna om arvode gäller såväl för familjehem där barnet och familjehemmet inte känner varandra sedan tidigare, som för familjehem som består av anhöriga eller andra närstående till barnet (nätverkshem). Enligt SKR kan det i vissa fall, beroende på omständigheterna, vara rimligt att enbart betala ut omkostnadsersättning vid en tillfällig placering i ett nätverkshem som inte är utrett och godkänt för uppdraget.

Enligt SKR är alltså utgångspunkten att arvode bör utgå även vid tillfälliga nätverksplaceringar, men att det kan vara rimligt att bara betala ut omkostnadsersättning i vissa fall. Jag konstaterar att när det är fråga om placeringar som från början är avsedda att vara tillfälliga men som genom nämndens beslut faktiskt pågår under en betydligt längre tid än så, kan det finnas större anledning att också arvoda det aktuella hemmet.

Avslutande synpunkter

Nämnden har brustit i sin handläggning genom att under mycket lång tid inte fatta beslut om stadigvarande placering av BB hos AA och även dröja med att genomföra en familjehemsutredning.

I sitt yttrande till JO har nämnden bedömt att ärendet har hanterats korrekt och i enlighet med gällande lagstiftning. Nämnden fick den 12 maj 2021 kritik av JO

¹ Cirkulär 21: 40 Ersättningar och villkor vid familjehemsvård av barn, unga och vuxna, vårdnadsöverflyttningar m.m. för år 2022, Cirkulär 22:41 Ersättningar och villkor vid familjehemsvård av barn, unga och vuxna, vårdnadsöverflyttningar med mera för år 2023 samt Cirkulär 23:50 Ersättningar och villkor vid familjehemsvård av barn, unga och vuxna, vårdnadsöverflyttningar med mera för år 2024

för att en tillfällig placering hade pågått i mer än sju månader (se JO 2021/22 s. 510). I JO:s begäran om yttrande till nämnden i detta ärende hänvisades till det beslutet. Mot den bakgrunden är det anmärkningsvärt att nämnden inte har kunnat se att handläggningen av aktuell placering har brustit i samma avseende.

Även detta gör att jag ser allvarligt på det som har kommit fram i det här ärendet. Jag förutsätter att nämnden vidtar de åtgärder som krävs för att dess tjänstemän ska ha tillräckliga kunskaper om hur ärenden om placering av barn utanför det egna hemmet handläggs på ett korrekt sätt.

Sammantaget förtjänar nämnden allvarlig kritik för de brister som jag har konstaterat ovan.

Det som i övrigt har kommit fram i ärendet föranleder ingen åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.

Beslutet har fattats av JO Thomas Norling. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättssakkunniga Malin Jonasson har föredragit ärendet och tf. byråchefen Maria Karlströms har deltagit i beredningen.